

آسیب‌شناسی کارکرد تلفن همراه بر خانواده

مناسبات و تعاملات خانوادگی، مصرف‌گرایی و اعتیاد به تلفن همراه

بهاره نصیری*

آمنه بختیاری**

چکیده

با توجه به استفاده فراگیر از تلفن همراه و اینکه، این ابزار ارتباطی به عنوان یک نیاز اجتناب‌ناپذیر در عصر ارتباطات مورد توجه خانواده‌هاست و می‌تواند کارکردهای متفاوت بر ساختار خانواده (روابط زوجین، روابط اعضای خانواده با یکدیگر) به دنبال داشته و باعث افزایش یا کاهش ضریب امنیت در خانواده گردد. بر این اساس دو سوال پژوهشی مطرح می‌گردد: آیا استفاده از تلفن همراه در تغییر مناسبات و تعاملات اجتماعی و خانوادگی اثر گذار است؟ آیا استفاده از تلفن همراه منجر به مصرف‌گرایی و اعتیاد در خانواده‌ها می‌شود؟ روش تحقیق در پژوهش حاضر، پیمایشی و جامعه آماری کلیه ی زنان و مردان ۲۰-۶۰ ساله ساکن در منطقه ۶ شهرداری شهر تهران در سال ۱۳۹۴ می‌باشد. همچنین در پایان به ارائه راهکارهای اصلاحی جهت بهره‌گیری مناسب از تلفن همراه در میان خانواده‌های ایرانی براساس ارتقای سطح سواد رسانه‌ای شهروندان در این حوزه و توجه به کسب مهارت‌های لازم جهت زندگی در شهر الکترونیک پرداخته می‌شود.

* استادیار گروه پژوهشی مطالعات زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (نویسنده مسئول)،

bn.nasiri@gmail.com

** دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه پژوهشی مطالعات زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی،

ameneh_b2000@yahoo.cu.uk

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۶/۰۶، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۸/۱۵

کلیدواژه‌ها: تلفن همراه، مناسبات و تعاملات اجتماعی و خانوادگی، مصرف‌گرایی، اعتیاد.

۱. مقدمه

عصر حاضر، عصر انقلاب ارتباطات است و تکنولوژی‌های ارتباطی دائم در حال نو شدن هستند، در این عصر نسلی شکل گرفته است که با مشخصاتی چون قابلیت استفاده بالا از اوقات فراغت، با طرز تفکر تهاجمی و فعال حتی بیشتر از نسل قبلی اشان مشخص می‌شوند. این نسل، نسل رسانه (Media generation) (M) نامگذاری شده‌اند؛ چرا که اعضای این نسل هر روز بیش از یک چهارم زمان خود را به رسانه‌ها اختصاص می‌دهند و رسانه بخشی از زندگی این نسل شده است. این نسل نیز همانند نسل قبل از خود (Millennial generation) (Y) تعامل فراگیری با رسانه‌های دیجیتال دارند؛ با این تفاوت که نسل M در دوران کودکی و نوجوانی با رسانه‌های مدرن در ارتباط هستند در صورتی که نسل Y در دوران جوانی با رسانه‌های دیجیتال ارتباط پیدا کرده است. (منتظر قائم و فغانی، ۱۳۸۷)

این نسل که هم اکنون در سنین نوجوانی هستند به لحاظ مصرف رسانه‌ای با نسل قبل از خود یا به عبارت دیگر با والدین خود متفاوت است. این نسل با دسترسی به تکنولوژی‌های نوین ارتباطی از جمله بازی‌های رایانه‌ای، تلفن‌های همراه هوشمند و همچنین تلویزیون‌های ماهواره‌ای، بزرگ می‌شوند و این مسئله باعث می‌شود شیوه‌های نظارتی متفاوت با آنچه نظارت بر مصرف رسانه‌ای نسل‌های گذشته بود، در مورد این نسل معنی پیدا کند.

چه ما این موضوع را قبول کنیم و چه نخواهیم که آن را بپذیریم، نسل امروز به لحاظ تکنولوژی و فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی از ما جلوتر هستند. نسل الکترونیک یا دیجیتال، نسلی است که به لحاظ اجتماعی و فناوری آگاه‌تر از نسل والدین خود هستند. بنابراین این مسئله باعث بوجود آمدن شکاف عمیق میان فرزندان مطلع از این فضا و والدین کم‌اطلاع از این فضا شده و منجر به شکل‌گیری نوعی کم‌ارتباطی یا بدارتباطی میان آنها گردیده است. در این بین اقتدار و قدرت والدین کمرنگ شده است.

امروزه یکی از وسایل پرکاربرد در روابط انسانی تلفن همراه است که به عنوان یکی از مظاهر فناوری ارتباطی نوین در زندگی فردی و اجتماعی بشر جایگاه قدرتمندی پیدا کرده است و دیگر جزئی جدانشدنی در مناسبات و ارتباطات روزمره محسوب می‌شود. نفوذ

کاربردهای تلفن همراه در جنبه های گوناگون زندگی، پدیده ای جهانی است و در جامعه ما نیز استفاده از آن با کاربردهای گوناگون مصرفی رواج یافته است.

بررسی تاثیر وسایل ارتباطی از نظر تغییراتی که در رفتار و کردار اجتماعی و تصمیمات گروهی ایجاد می کند دارای اهمیت خاصی است. پل لازار اسفلد متخصص برجسته جامعه شناسی ارتباطات آمریکا در مورد آثار وسایل ارتباطی دو جنبه قائل است. به عقیده وی پیام های ارتباطی دو نوع تاثیر دارند: آثار و نتایج زودرس که عمدا و با تصمیم قبلی و پیش بینی اداره کنندگان و دست اندرکاران ارتباطات بوجود می آید و آثار و نتایج دیررس که غیرقابل پیش بینی، غیرمنتظره و مجهول هستند. (معمدنژاد، ۱۳۸۳: ۱۲)

تلفن همراه به عنوان یک وسیله ارتباطی برکاربران خود اثرات قابل پیش بینی خواهد داشت یا به عبارتی هر فن آوری بر زندگی فردی و اجتماعی انسان ها تاثیر گذار است. ولی آنچه مهم است و اصولا کارشناسان از آن غافلند آن دسته از تاثیراتی است که غیرقابل پیش بینی، پنهان و منفی هستند و لازم است تا به این بخش توجه بیشتری شود. چه بسا که اثرات منفی فناوری های جدید مانند تلفن همراه در جوامع در حال توسعه بیشتر از جوامع صنعتی است. زیرا برخلاف جهان صنعتی که وسایل جدید ارتباط جمعی خود را پدید آورده و در بطن جامعه خود شاهد بسط آرام و مداوم آنها بوده است، جهان سوم در برابر هجوم این وسایل از خارج، آن هم یکباره و در برهه ای کوتاه از زمان قرار دارد. (ژان کازنو، ۱۳۸۴: ص ۳۴۲)

رسانه ها فرهنگ ساز هستند اما نوع فرهنگی که توسط رسانه ای چون تلفن همراه در قالب پیامک، بلوتوث، موسیقی، عکس، تصویر و.... ساخته و ترویج و بعضا نهادینه می شود، بستگی به نوع فرهنگ و مدیریت حاکم بر این گونه وسایل ارتباطی دارد، زیرا تلفن همراه ظاهرا وسیله ای ارتباطی برای مکالمه و یا ارتباط و اطلاع رسانی است که کارکردهای آشکار و پنهان، مثبت و منفی متعددی دارد. به نظر می رسد کارکرد فرهنگ سازی و اشاعه فرهنگی تلفن همراه، بیشتر باشد هر چند باید پذیرفت که خانواده در هر دوران و هر جامعه ای ویژگی های متناسب با آن دوران را دارد و همراه آن دچار تحول می شود و روی هم رفته نهادی است پویا و مقاوم که در آینده نیز نقشی انکارناپذیر در زندگی اجتماعی و عاطفی انسان ها خواهد داشت. (سگالن، ۱۳۷۵: ص ۹)

در پژوهش حاضر، پیرامون کارکرد تلفن همراه در مناسبات و تعاملات خانوادگی، مصرف‌گرایی و اعتیاد در اثر استفاده از تلفن همراه بر ساختار خانواده بحث و بررسی گردیده و در پایان راهکارهای پیشنهادی جهت کاهش معضلات ارائه می‌گردد.

۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

تأثیرات فناوری‌های جدید بر فرهنگ و هویت ایرانی و زندگی آنها انکارناپذیر است. تلفن همراه مهم‌ترین تکنولوژی فردی است که ضمن ایجاد "خلوت مستقل فردی" رابطه اجتماعی فرد را در یک بستر شبکه‌ای معنادار کرده است. تلفن همراه به عنوان وسیله ارتباطی مطرح است که ظرفیت‌های رو به توسعه آن، این ابزار ارتباطی را تبدیل به ظرفیت کامپیوتری و چند رسانه‌ای کرده است. با این نگاه، تلفن همراه "تکنولوژی فردی" محسوب می‌شود که حوزه استقلال جدیدی از "فردگرایی" را منعکس می‌کند. این فردگرایی لزوماً با "خودخواهی" بازتعریف نمی‌شود، بلکه لایه "انتخاب‌گری فردی" را منعکس می‌کند که به صورت ابزارمند حوزه مستقل تری را برای فرد فراهم کرده است. در این روند، تلفن همراه توسعه کامپیوتر و اینترنت محسوب می‌شود که ظرفیت دیجیتالی را فراهم کرده است که انعطاف‌گسترده‌ای را برای فرد به وجود آورده است. تلفن همراه یکی از فردی‌ترین ابزار زندگی امروز است که امکان خوداظهاری هویتی را فراهم می‌آورد. (همان منبع، ۱۳۹۳، ص ۴۷۳)

شاید تلفن‌های همراه بیش از هر ابزار دیگری رایانه و اینترنت را به زندگی روزمره ما وارد کرده‌اند. کافی است یک روز تلفن همراه ما قطع یا به هر دلیلی از دسترس ما خارج شود، دچار احساس غربت می‌شویم. چون مادری که فرزندش را گم کرده یا فردی که در جزیره‌ای دور افتاده است، احساس تنهایی و غربت می‌کنیم. این احساسی است که در نتیجه خروج و انزوای ما از مدار دنیای دیجیتال به ما دست می‌دهد.

گسترش کاربری هر یک از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی می‌تواند آثار مثبت و منفی متفاوت و گاه متناقضی برای گروه‌های مختلف جمعیتی و اجتماعی به دنبال داشته باشد. از این رو، بهره‌گیری از دانش و تخصص کارشناسان ارتباطات در حوزه‌ی سیاست‌گذاری فرهنگی - ارتباطی منجر به کسب شناختی دقیق‌تر از جامعه و فراهم‌آوری و کاربست تمهیدات مناسب شده، افزایش اثرات مثبت و کاهش پیامدهای منفی را به دنبال دارد. به میزانی که طیف‌های مختلف متخصصان سیاست‌گذاری ارتباطی، ابزار کاراتری برای

کندوکاو و تعیین سیاست‌ها در اختیار داشته باشند و دیدگاه‌هایشان مورد توجه و مبنای برنامه‌ها قرار گیرد، می‌توان انتظار داشت جامعه با آسیب‌های کمتر، بتواند بهره‌مندی بیشتری از این تکنولوژی‌ها داشته باشد.

تأکید این پژوهش به طور خاص بر تاثیر تلفن همراه بر ساختار خانواده هاست که نقشی تعیین‌کننده در مسیر کسب هویت اجتماعی فرد دارا است. همچنین از آنجایی که حدود ۶۰ درصد جامعه ما را جوانان تشکیل می‌دهند، شایسته است که رابطه آن‌ها با رسانه‌ای همچون موبایل و تأثیرات آن بر زندگی جوانان، با توجه به گسترش فوق‌العاده آن در جامعه ما، مورد توجه ویژه قرار گیرد.

۳. اهداف تحقیق

۱.۳ هدف اصلی

هدف اصلی از انجام پژوهش حاضر بررسی کارکردهای تلفن همراه بر خانواده با نگاهی به مناسبات و فردی و اجتماعی، گرایش به مصرف‌گرایی به ویژه جوانان و نوجوانان و اعتیاد به استفاده از تلفن همراه است.

۲.۳ اهداف فرعی

اهداف فرعی مورد نظر در این پژوهش حوزه‌های زیر را شامل می‌شود:

- بررسی استفاده از تلفن همراه و اعتیاد به استفاده از آن در بین خانواده‌ها
- بررسی آسیب‌شناختی مناسبات و تعاملات فردی در خانواده استفاده‌کنندگان تلفن همراه
- بررسی افزایش گرایش به مصرف‌گرایی در بین خانواده‌ها به واسطه استفاده از تلفن همراه

۴. سوال‌های تحقیق

- استفاده از تلفن همراه تا چه میزان می‌تواند منجر به اعتیاد به تلفن همراه در بین خانواده‌ها گردد؟

۱۳۸ آسیب‌شناسی کارکرد تلفن همراه بر خانواده؛ مناسبات و تعاملات خانوادگی، ...

- چگونگی استفاده از تلفن همراه تا چه میزان در تغییر مناسبات و تعاملات اجتماعی و خانوادگی اثر گذار است؟
- استفاده از تلفن همراه تا چه میزان می‌تواند منجر به مصرف‌گرایی در خانواده‌ها گردد؟

۵. فرضیات تحقیق

- به نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و اعتیاد به تلفن همراه در میان خانواده‌ها رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و تغییر مناسبات و تعاملات اجتماعی و خانوادگی رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و مصرف‌گرایی در خانواده‌ها رابطه وجود دارد.

۶. روش تحقیق

روش تحقیق طرح حاضر روش پیمایش و شیوه تحلیل داده‌ها به صورت کمی و کیفی می‌باشد و با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و آمار غیر پارامتری، نتایج آن تحلیل گردیده است.

۷. جامعه آماری

جامعه آماری در این پژوهش، شامل کلیه افراد (زنان و مردان) سنین ۲۰-۶۰ ساله ساکن در منطقه ۶ شهرداری شهر تهران در سال ۱۳۹۳ بوده است.

۸. واحد پژوهش

در این تحقیق واحد مورد بررسی فرد می‌باشد.

۹. حجم نمونه و روش نمونه گیری

از آنجا که آمار زنان و مردان بین سنین ۲۰-۶۰ ساله در منطقه ۶ شهر تهران در دسترس نبود، از این رو، با بهره گیری از فرمول کوکران حجم جمعیت جامعه نمونه ۳۸۴ نفر برآورد گردید. هم چنین به علت عدم همکاری برخی از پاسخگویان پرسشنامه ها با ۱۰ درصد افزایش (۴۲۲ پرسشنامه) توزیع گردید.

هم چنین به منظور تعیین نمونه ها در جامعه آماری از روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای بهره گرفته است. به طوری که از منطقه ۶ دو ناحیه به صورت تصادفی و از هر ناحیه یک محله انتخاب گردید

۱۰. روش جمع آوری داده‌ها و ابزار پژوهش

به طور کلی در این پژوهش، جمع آوری داده ها به شرح زیر صورت گرفته است :

- روش کتابخانه ای و اسنادی: استفاده از کتب، پایان نامه‌ها، نشریات و فصلنامه‌های داخلی

- روش میدانی: با توجه به موضوع و اهداف تحقیق، پژوهشگر از پرسشنامه محقق ساخته استفاده کرده و اطلاعات و داده های مورد نیاز را از منطقه ۶ شهرداری شهر تهران گردآوری کرده است. این پرسشنامه شامل دو قسمت است:

۱. سؤال‌هایی به منظور کسب اطلاعات در باره ویژگی های جمعیت شناختی و هم چنین در مورد وضعیت تلفن همراه؛
۲. گویه هایی به منظور بررسی کارکرد ها و آسیب‌های تلفن همراه.

۱۱. اعتبار و پایایی ابزار اندازه‌گیری

پرسشنامه حاضر از نوع محقق ساخته است که برای ساخت و طراحی آن ابتدا با توجه به چارچوب نظری، هدف ها و فرضیه های تحقیق، حدود ۱۰۰ جمله که به نحوی گویای نگرش افراد در قالب کارکردها و آسیب تلفن همراه و گرایش به مصرف، تهیه گردید که جهت نهائی کردن پرسشنامه، اعتبار و پایایی این ابزار به شکل زیر اقدام گردیده است:

۱۴۰ آسیب‌شناسی کارکرد تلفن همراه بر خانواده؛ مناسبات و تعاملات خانوادگی، ...

در این تحقیق، جهت سنجش میزان اعتبار ابزار اندازه‌گیری از طریق روش اعتبار محتوا انجام گرفته است. اعتبار محتوای گویه‌های پرسشنامه براساس فرمول اس. اچ لاوشه برابر ۰.۶ بدست آمده است. در ضمن، اعتبار عاملی گویه‌ها مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد، بار عاملی گویه‌های مورد بررسی ۰/۶ و بیشتر بوده است.

همچنین برای سنجش پایایی همسانی درونی میان گویه‌ها از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید. نتایج جدول نشان می‌دهد، ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه مورد بررسی برابر است که این امر نشانگر بالا بودن همبستگی درونی بین شاخص‌ها است. به علاوه نتایج نشان داد، ضرایب آلفای کرونباخ متغیرهای مورد بررسی آن نیز قابل قبول است.

۱۲. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

با توجه به سطح سنجش متغیرهای مورد بررسی از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در آمار توصیفی از مشخص‌کننده‌های مرکزی (میانگین، میانه و نما) و پراکندگی (واریانس، انحراف معیار، کشیدگی و چولگی) بهره گرفته شده است و در آمار استنباطی از آزمون‌هایی نظیر کولموگروف - اسمیرنوف، ضریب همبستگی اسپیرمن و یو من ویتنی و کروسکال-والیس استفاده شده است. به علاوه به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از بسته نرم‌افزاری SPSS استفاده گردیده است.

۱۳. چارچوب نظری پژوهش

۱.۱۳. نظریه جامعه شبکه‌ای

کاستلز از مشهورترین جامعه‌شناسان حوزه جامعه‌شناسی شهری است به اعتقاد او جامعه شبکه‌ای محصول همگرایی سه فرآیند مستقل تاریخی است الف - انقلاب اطلاعات که ظهور جامعه شبکه‌ای را امکان‌پذیر ساخت ب - تجدید ساختار سرمایه داری ج - اقتصاد متکی به برنامه ریزی متمرکز که از دهه ۱۹۸۰ میلادی شکل گرفت. کاستلز ویژگی‌های جامعه شبکه‌ای را به شرح ذیل بیان می‌کند: ۱- اقتصاد اطلاعاتی ۲ - فعالیت‌های اقتصادی شبکه‌ای ۳ - ظهور قطب‌های متقابل ۴ - واقعیت مجازی ۵ - زمان بی‌زمان و فضای جریان‌ها ۶ - سیاست بر بال رسانه. کاستلز بیان می‌کند که جامعه

شبکه ای، یعنی ساختار اجتماعی غالب و مسلط در عصر ارتباطات، « حول شکل های نوین زمان و فضا سازمان می یابد: زمان بی زمان و فضای جریان ها و گردش اطلاعات » منظور کاستلز از زمان بی زمان استفاده و به کار گرفتن بی وقفه و مداوم فناوری اطلاعاتی/ ارتباطی نوین برای از میان برداشتن زمان، برای فشردن سال ها و تبدیل آن ها به دقیقه، و فشردن دقیقه ها و تبدیل آن به لحظه است (مک کی، ۲۰۰۷، ۵۲) شبکه های اینترنت و ارتباط به واسطه رایانه امکان تغییر شکل تار و پود فرهنگ را فراهم می آورد. کاستلز در وسائط و رسانه های جدید ارتباطی، امکانات و قابلیت هایی نو و دموکراتیک برای ارتباطات و مشارکت می بیند به نظر او این امکانات و قابلیت ها، توان و ظرفیت بالقوه ایدئولوژی غالب را برای اعمال سلطه محدود می سازد. در عوض، افراد قادر خواهند بود که جهان های مجازی خود را بسازند که پایه بنای دموکراتیک شدن تصورها و باورها را می سازد (میر اسماعیلی، ۱۳۸۳، ص ۱۶۸).

همچنین کاستلز درباره دگرگونی فناورانه که منجر به ایجاد و اختراع شاهراه اطلاعاتی شده، معتقد است برای نخستین بار در تاریخ رسانه، ابرمتن یا فرا زبانی شکل گرفته است که شیوه های مکتوب، شفاهی، دیداری و شنیداری ارتباطات انسانی را در چارچوب یک سیستم، یکپارچه می سازد. این پدیده که شاهراه اطلاعاتی نامیده می شود به دلیل قابلیت یکپارچه سازی متن، تصویر و صدا در یک سیستم و شبکه جهانی، ماهیت ارتباطات را دستخوش دگرگونی های بنیادین ساخته است و از آنجا که ارتباطات نقش تعیین کننده ای در شکل دهی فرهنگ نیز به تبع دگرگونی های فناورانه جدید، تحولات بنیادی دیگری را از سر می گذرانند. در نظر کاستلز یکی از پیامدهای مهم گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات نوین مبتنی بر آن، دگرگونی فرهنگ هاست. از این رو در اثر ایجاد و گسترش شاهراه های اطلاعاتی، فرهنگ نوینی در حال ظهور است. البته در ادامه کاستلز این جامعه را نقد می کند و معتقد است جهان شبکه ای باعث بیگانگی انسان ها از یکدیگر و موجب غریبه نگاشتن انسان ها می ماند. وی می گوید: در شرایطی که کارکرد و معنا دچار دوگانگی ساختاری هستند الگوهای ارتباطی بیش از پیش دچار تنش می شوند و ارتباط به معنای دادوستد مفهومی از میان می رود. وقتی دیگر هیچ گونه ارتباطی حتی به صورت خصمانه (مانند مبارزه اجتماعی و ...) وجود نداشته باشد گروه های اجتماعی و افراد از یکدیگر غریبه و بیگانه می مانند و نهایتاً یکدیگر را به مثابه تهدید می نگرند. در این روند هویت ها خاص تر و مشارکت در آن ها دشوارتر می شود.

ظهور فناوری های نوین ارتباطی دگرگونی بنیادینی را در معاملات و ارتباطات انسانی ایجاد کرده است. کاستلز معتقد است از آنجا که انتقال و جریان فرهنگ از طریق ارتباطات صورت می گیرد، حوزه فرهنگ که نظام هایی از عقاید و رفتارها را شامل می شود، با ظهور فناوری های جدید دستخوش دگرگونی های بنیادین می گردد (کاستلز ۱۳۸۵، ۱۹۰)

۲.۱۳ نظریه جامعه اطلاعاتی

واژه جامعه ی اطلاعاتی و مفاهیم شبیه به آن یعنی عصر اطلاعات و دانش اقتصاد ، جامعه ای را توصیف می کند که برای تولید انواع کالا و خدمات وابستگی زیادی به کاربرد تکنوژی اطلاعات دارد. در جامعه اطلاعاتی که مد نظر بل می باشد همه ابعاد زندگی بشری از جمله ویژگی های فرهنگی ، سیاسی ، تکنولوژیکی ، اجتماعی و اقتصادی به جهت اهمیت اطلاعات و همچنین اهمیت نحوه استفاده از این اطلاعات متحول شده است و به نوعی همه ابعاد زندگی بشری وابسته به اطلاعات و شیوه های نوین استفاده از آن است . با کمی توجه می توان دریافت که در جهانی که امروز ما در آن زندگی میکنیم بسیاری از فعالیت های روزمره و بخصوص اشتغال که بسیار مورد توجه کاستلز می باشد با دگرگونی قابل توجهی نسبت به سال های دور انجام می شود فعالیت های اقتصادی و یا اغلب فعالیت های اجتماعی بر اساس اطلاعاتی به وقوع می پیوندد که از طریق رسانه های نوین در اختیار کاربران قرار می گیرد . از بین رفتن اهمیت زمان و مکان با توجه به استفاده از شبکه های اجتماعی و بروز شرکت های بزرگ چند ملیتی که از اقتصاد شبکه ای مد نظر کاستلز تبعیت می کنند اهمیت تقابل میان آنان که به اطلاعات دسترسی دارند و از توانایی بهره مندی از آن برخوردارند و کسانی را که در چنین موقعیتی قرار ندارند و کاستلز که از دیدگاه او گروه اول را برنده این تقابل در عرصه جهانی ، ملی و منطقه ای می داند .

لذا دیدگاه جامعه اطلاعاتی مد نظر بل و همچنین جامعه شبکه ای کاستلز مبنی بر تحت تاثیر قرار گرفتن فرهنگ و نظام باورها از دریچه ارتباطات شبکه ای و وسایل ارتباطی که منجر به دگرگونی شیوه های مختلف آموزش ، شیوه های مختلف اطلاع رسانی نوین، دگرگونی های به وقوع پیوسته در حوزه های فردی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حائز اهمیت می باشند.

۳.۱۳ دیجیتالی شدن فرهنگ ایرانی

دیجیتالی شدن به سبک ایرانی یکی از پیامدهای دیجیتالی شدن است. گسترش رسانه ها، به خصوص رسانه های تصویری، و گسترش اینترنت و بازی های رایانه ای مجموعه گسترده ای از پیامدهای فرهنگی گوناگون را در جامعه معاصر به وجود آورده اند. یکی از این پیامدها "بصری شدن" فرهنگ معاصر است. دنیای امروز ما مملو از ایماژها شده است. نه تنها رسانه ها بلکه تبلیغات شهری، موزه ها، گالری ها و هر چیزی که محیط ما را اشغال می کند یا بخشی از محیط ماست، حاوی انبوهی از نشانه ها و ایماژهاست. انسان امروزی در فضایی انباشته از تصاویر کم کم به تصاویر خو کرده و شیوه اندیشیدن او بیش از هر زمانی در تاریخ وابسته به تصاویر شده است. ما دیگر به کمک تصاویر می اندیشیم. این همان فرایند بصری شدن فرهنگ معاصر است که عمدتاً رسانه ها، رایانه ها و اینترنت نقش اساسی در آن داشته اند. (فاضلی، ۱۳۹۳، ص ۴۷۹)

۱۴. پیشینه پژوهش

با ظهور و گسترش سریع تلفن همراه به عنوان یکی از فناوری های نوین و همچنین کالای مصرفی در جامعه و تاثیرگذاری در حوزه های گوناگون اجتماعی، پرسش های زیادی درباره آثار آن در گستره زندگی فردی و اجتماعی کاربران به وجود آمده است که برای پاسخگویی به این پرسش ها باید دست به تحقیقات اجتماعی در مورد این وسیله ارتباطی زد تا بهتر بتوان جنبه های مختلف این تاثیرگذاری را شناسایی کرد و مورد تجزیه و تحلیل قرار داد.

از جمله پژوهش های انجام شده در مورد تلفن همراه در ایران، پژوهشی است که به وسیله ذکایی و ولی زاده (۱۳۸۸) انجام شده است. آنها در این پژوهش به بررسی تاثیرهای اجتماعی تلفن همراه، مانند شکل دهی به ارزش ها و هویت، تسریع برقراری ارتباط و تغییر الگوهای ارتباطی بر روی فرهنگ جوانان پرداخته اند. این پژوهش براساس پیمایش غیراحتمالی متشکل از ۲۸۹ جوان ۱۶ تا ۳۰ ساله شهر تهران مورد مطالعه قرار گرفته اند. نتایج تحقیق نشان می دهد که با گذشت زمان، تلفن همراه از شکل ابزاری صرف برای برقراری سریع ارتباط خارج می شود و با تارو پود زندگی روزمره جوانان درهم می تند؛ تا جایی که نمی توان این را از امیدها، فرصت ها، دوستی ها، کار و حتی فراغت جوانان جدا

کرد. این پژوهش با الهام از دو مفهوم عادت واره و میدان بوردیو، این موضوع را مطرح می‌کند که تلفن همراه میدان جدیدی را برای جوانان به وجود آورده که فرصت‌های بیشتری برای سرگرمی، ارتباط و استقلال عمل، جبران برخی کاستی‌های حوزه عمومی، تقویت فردیت و قدرت جوانان را به وجود آورده است. (ذکایی و ولی زاده، ۱۳۸۸: ۱۱۹).

طبق نتایج پژوهش معیدفر و گنجی (۱۳۸۷) که در مورد کاربردهای مختلف تلفن همراه و عوامل موثر بر آن انجام شد، مشخص گردید که محتوای پیامک‌ها، به ترتیب فراوانی عبارتند از: ضرورت‌های روزمره، لطیفه‌های قومی، لطیفه‌های درسی، لطیفه‌های جنسی، تبریک مناسبت‌ها، لطیفه‌های سیاسی، تسلیت مناسبت‌ها، و تصاویر مبتذل. نتایج تحلیل تحقیق نشان می‌دهد محدودیت ارتباط جمعی بر میزان و نوع کاربری تلفن همراه اثر دارد. در عوض، انگیزه کاربران تاثیر معناداری روی کاربرد تلفن همراه دارد. همچنین، میان میزان زمان صرف شده برای مصاحبت با خانواده و میزان کاربری تلفن همراه همبستگی وجود دارد (معیدفر و گنجی، ۱۳۸۷).

کاواساکی و همکارانش (۲۰۰۶) (Kawasaki et al) در یافته‌اند که نوجوانان در تایلند، تمایل زیادی به دل مشغولی به استفاده از تلفن همراه، ناراحتی در زمان عدم توانایی استفاده از تلفن همراه و استفاده بیش از حد از خدمات تماسی دارند.

۱.۵ یافته‌های تحقیق

۱.۱۵ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌گویان

جدول شماره ۱. توزیع فراوانی و نسبی پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
زن	۲۰۵	۵۳.۴
مرد	۱۷۹	۴۶.۶
جمع	۳۸۴	۱۰۰

براساس نتایج جدول، ۵۳.۴ درصد از پاسخگویان زن و ۴۶.۶ درصد مرد بوده‌اند.

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی و نسبی پاسخگویان بر حسب گروه سنی

گروه سنی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۲۰-۲۴	۹۹	۲۵.۸	۲۵.۸
۲۵ - ۲۹	۶۶	۱۷.۲	۴۳
۳۰ - ۳۴	۵۳	۱۳.۸	۵۶.۸
۳۵ - ۳۹	۷۱	۱۸.۵	۷۵.۳
۴۰ - ۴۴	۳۹	۱۰.۲	۸۵.۴
۴۵ - ۴۹	۲۱	۵.۵	۹۰.۹
۵۰ - ۵۴	۱۶	۴.۲	۹۵.۱
۵۵ - ۵۹	۴	۱	۹۶.۱
۶۰	۱۵	۳.۹	۱۰۰
جمع	۳۸۴	۱۰۰	

جدول شماره ۳. توزیع فراوانی و نسبی پاسخگویان بر حسب وضعیت تاهل

وضعیت تاهل	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
مجرد	۱۵۸	۴۱.۱	41.1
متاهل	۲۱۰	۵۴.۷	۹۵.۸
متارکه	۱۶	۴.۲	۱۰۰
جمع	۳۸۴	۱۰۰	

طبق نتایج جدول، ۴۱.۱ درصد از پاسخگویان مجرد، ۵۴.۷ درصد متاهل و مابقی (۴.۲ درصد) مطلقه بوده اند.

نتایج نشان داده است، ۴۳ درصد از پاسخگویان زیر ۳۰ سال، ۳۲.۳ درصد از آنان بین گروه سنی ۳۰-۳۹ سال، ۱۵.۷ درصد از آنان بین گروه سنی ۴۰-۴۹ سال، ۵.۲ درصد بین گروه سنی ۵۰-۵۹ سال و ۳.۹ درصد دارای سن ۶۰ سال بوده اند. درضمن میانگین سنی این افراد معادل ۳۳.۴ سال با انحراف معیار ۱۱.۰۳ سال و حداقل ۲۰ سال و حداکثر ۶۰ سال بوده است.

جدول شماره ۴. توزیع فراوانی و نسبی پاسخگویان برحسب وضعیت فعالیت

وضعیت فعالیت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
شاغل	۲۱۸	۵۶.۸	۵۶.۸
غیرشاغل	۱۶۲	۴۲.۲	۹۹
بازنشسته	۴	۱	۱۰۰
جمع	۳۸۴	۱۰۰	

طبق نتایج جدول، ۵۶.۸ درصد از پاسخگویان شاغل و ۴۲.۲ درصد غیرشاغل و مابقی (۱ درصد) بازنشسته بوده اند.

۲.۱۵ توصیف کارکرد های تلفن همراه

در این مطالعه کارکرد های ۱-ب. انتشار سریع آزادانه اخبار و اطلاعات، ۲-ب. انجام بازی ها، ۳-ب. اعتیاد افراد به تلفن همراه ۴-ب. مناسبات فردی و خانوادگی، ۵-ب. گرایش به مصرف مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است که نتایج به شرح زیر است:

۱.۲.۱۵ کارکردهای انتشار سریع آزادانه اخبار و اطلاعات

نتایج گویه‌های این مولفه به شرح زیر است:

جدول شماره ۵. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان برحسب انتقال هر گونه اطلاعات از طریق تلفن همراه

شرح	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کاملاً مخالفم	۱۶	۴.۲	۴.۲
مخالفم	۵۲	۱۳.۵	۱۷.۷
تاحدودی	۱۴۶	۳۸	۵۵.۷
موافقم	۱۳۲	۳۴.۴	۹۰.۱
کاملاً موافقم	۳۸	۹.۹	۱۰۰
جمع	۳۸۴	۱۰۰	

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "از طریق تلفن همراه می توانم به اعضا هر گونه اطلاعاتی را منتقل کنم" پرسش به عمل آمد و ۴.۲ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۱۳.۵ درصد مخالف، ۳۸ درصد تاحدودی، ۳۴.۴ درصد موافق و ۹.۹ درصد کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

جدول شماره ۶. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان برحسب دسترسی به اطلاعات در زمینه اجتماعی از طریق تلفن همراه

شرح	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کاملاً مخالفم	۲۲	۵.۷	۵.۷
مخالفم	۴۰	۱۰.۴	۱۶.۱
تاحدودی	۱۳۶	۳۵.۴	۵۱.۶
موافقم	۱۴۷	۳۸.۳	۸۹.۸
کاملاً موافقم	۳۹	۱۰.۲	۱۰۰
جمع	۳۸۴	۱۰۰	

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "با استفاده از تلفن همراه توانسته ام به اطلاعات در زمینه اجتماعی دسترسی پیدا کنم" پرسش به عمل آمد و ۵.۷ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۱۰.۴ درصد مخالف، ۳۵.۴ درصد تاحدودی، ۳۸.۳ درصد موافق و ۱۰.۲ درصد کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

۲.۲.۱۵ کارکرد انجام بازی‌ها

نتایج گویه‌های این مولفه به شرح زیر است:

جدول شماره ۷. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان برحسب استفاده از بازی‌های موجود به عنوان یکی از سرگرمی‌های پاسخگو

شرح	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کاملاً مخالفم	۵۶	۱۴.۶	۱۴.۶
مخالفم	۱۰۶	۲۷.۶	۴۲.۲
تاحدودی	۱۳۷	۳۵.۷	۷۷.۹

۱۴۸ آسیب‌شناسی کارکرد تلفن همراه بر خانواده؛ مناسبات و تعاملات خانوادگی، ...

۹۴	۱۶.۱	۶۲	موافقم
۱۰۰	۶	۲۳	کاملاً موافقم
	۱۰۰	۳۸۴	جمع

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "یکی از سرگرمی‌های من در تلفن همراه، استفاده از بازی‌های موجود در آن است" پرسش به عمل آمد و ۱۴.۶ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۲۷.۶ درصد مخالف، ۳۵.۷ درصد تاحدودی، ۱۶.۱ درصد موافق و ۶ درصد کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

جدول شماره ۸. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان برحسب آشنایی با فرهنگ رفتاری ملل مختلف از طریق بازی‌های موجود در تلفن همراه

درصد تجمعی	درصد	فراوانی	شرح
۱۳.۵	۱۳.۵	۵۲	کاملاً مخالفم
۴۷.۹	۳۴.۴	۱۳۲	مخالفم
۷۷.۳	۲۹.۴	۱۱۳	تاحدودی
۹۴.۳	۱۶.۹	۶۵	موافقم
۱۰۰	۵.۷	۲۲	کاملاً موافقم
	۱۰۰	۳۸۴	جمع

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "در بازی‌های موجود در تلفن همراه با فرهنگ رفتاری ملل مختلف آشنا می‌گردم" پرسش به عمل آمد و ۱۳.۵ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۳۴.۴ درصد مخالف، ۲۹.۴ درصد تاحدودی، ۱۶.۹ درصد موافق و ۵.۷ درصد کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

۳.۲.۱۵ اعتیاد به تلفن همراه

نتایج گویه‌های این مولفه به شرح زیر است:

جدول شماره ۹. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان
بر حسب عدم تحمل زمان بدون تلفن همراه

شرح	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کاملاً مخالفم	۴۶	۱۲	۱۲
مخالفم	۳۹	۱۰.۲	۲۲.۲
تاحدودی	۹۲	۲۴	۴۶.۲
موافقم	۱۱۴	۲۹.۶	۷۵.۹
کاملاً موافقم	۹۳	۲۴.۲	۱۰۰
جمع	۳۸۴	۱۰۰	

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "یک لحظه، بدون تلفن همراه نمی توانم تحمل کنم" پرسش به عمل آمد و ۱۲ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۱۰.۲ درصد مخالف، ۲۴.۰ درصد تا حدودی، ۲۹.۷ درصد موافق و ۲۴.۲ درصد کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

جدول شماره ۱۰. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان بر حسب
بی توجهی به هزینه‌های تلفن همراه به خاطر وابسته بودن به آن

شرح	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کاملاً مخالفم	۳۸	۹.۹	۹.۹
مخالفم	۳۸	۹.۹	۱۹.۸
تاحدودی	۸۰	۲۰.۸	۴۰.۶
موافقم	۱۰۲	۲۶.۶	۶۷.۲
کاملاً موافقم	۱۲۶	۳۲.۸	۱۰۰
جمع	۳۸۴	۱۰۰	

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "آنقدر به تلفن همراه وابسته هستم که توجهی به هزینه‌های آن نمی کنم" پرسش به عمل آمد و ۹.۹ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۹.۹ درصد مخالف، ۲۰.۸ درصد تا حدودی، ۲۶.۶ درصد موافق و ۳۲.۸ درصد کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

۱۵۰ آسیب‌شناسی کارکرد تلفن همراه بر خانواده؛ مناسبات و تعاملات خانوادگی، ...

فرضیه اول: به نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و اعتیاد به تلفن همراه در میان خانواده‌ها رابطه وجود دارد.

۴.۲.۱۵ مناسبات و تعاملات فردی و خانوادگی

نتایج گویه‌های این مولفه به شرح زیر است:

جدول شماره ۱۱. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان برحسب تحت تاثیر قرار دادن روابط زن و مرد در جهت منفی

شرح	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کاملاً مخالفم	۵۲	۱۳.۵	۱۳.۶	۱۳.۶
مخالفم	۸۵	۲۲.۱	۲۲.۳	۳۵.۹
تاحدودی	۱۲۸	۳۳.۳	۳۳.۵	۶۹.۴
موافقم	۶۴	۱۶.۷	۱۶.۸	۸۶.۱
کاملاً موافقم	۵۳	۱۳.۸	۱۳.۹	۱۰۰
جمع	۳۸۲	۹۹.۵	۱۰۰	
بدون پاسخ	۲	۰.۵		
جمع	۳۸۴	۱۰۰		

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "به نظر من استفاده از تلفن همراه، روابط زن و شوهر را در جهت منفی تحت تاثیر قرار می‌دهد" پرسش به عمل آمد و ۱۳.۶ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۲۲.۳ درصد مخالف، ۳۳.۵ درصد تا حدودی، ۱۶.۸ درصد موافق و ۱۳.۹ درصد کاملاً موافق این گویه بوده‌اند.

جدول شماره ۱۲. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان برحسب عدم ارتباط زیاد با دوستان از طریق تلفن همراه

شرح	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کاملاً مخالفم	۳۱	۸.۱	۸.۱
مخالفم	۱۳۸	۳۵.۹	۴۴
تاحدودی	۱۲۹	۳۳.۶	۷۷.۶

۹۵.۳	۱۷.۷	۶۸	موافقم
۱۰۰	۴.۷	۱۸	کاملا موافقم
	۱۰۰	۳۸۴	جمع

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "از طریق تلفن همراه با دوستان خود، ارتباط زیادی ندارم" پرسش به عمل آمد و ۸.۱ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۳۵.۹ درصد مخالف، ۳۳.۶ درصد تاحدودی، ۱۷.۷ درصد موافق و ۴.۷ درصد کاملاً موافق این گویه بوده اند.

جدول شماره ۱۳. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان برحسب ارتباط زیاد با افراد دیگر خانواده

شرح	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصدتجمعی
کاملاً مخالفم	۱۹	۴.۹	۵	۵
مخالفم	۲۶	۶.۸	۶.۸	۱۱.۷
تاحدودی	۱۶۰	۴۱.۷	۴۱.۸	۵۳.۵
موافقم	۱۳۲	۳۴.۴	۳۴.۵	۸۸
کاملاً موافقم	۴۶	۱۲	۱۲	۱۰۰
جمع	۳۸۳	۹۹.۷	۱۰۰	
بدون پاسخ	۱	۰.۳		
جمع	۳۸۴	۱۰۰		

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "ارتباطم با افراد دیگر خانواده زیاد است" پرسش به عمل آمد و ۵ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۶.۸ درصد مخالف، ۴۱.۸ درصد تاحدودی، ۳۴.۵ درصد موافق و ۱۲ درصد کاملاً موافق این گویه بوده اند.

جدول شماره ۱۴. توزیع فراوانی و نسبی دیدگاه پاسخگویان برحسب تحت تاثیر قرار دادن مثبت بین روابط فرزند و والدین از طریق تلفن همراه

شرح	فراوانی	درصد	درصدتجمعی
کاملاً مخالفم	۵۷	۱۴.۸	۱۴.۸
مخالفم	۱۲۵	۳۲.۶	۴۷.۴
تاحدودی	۱۳۲	۳۴.۴	۸۱.۸

۱۵۲ آسیب‌شناسی کارکرد تلفن همراه بر خانواده؛ مناسبات و تعاملات خانوادگی، ...

۹۳	۱۱.۲	۴۳	موافقم
۱۰۰	۷	۲۷	کاملاً موافقم
	۱۰۰	۳۸۴	جمع

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه "به نظر من تلفن همراه روابط فرزند و والدین را در جهت مثبت تحت تاثیر قرار می دهد" پرسش به عمل آمد و ۱۴.۸ درصد از آنان کاملاً مخالف، ۳۲.۶ درصد مخالف، ۳۴.۴ درصد تاحدودی، ۱۱.۲ درصد موافق و ۷ درصد کاملاً موافق این گویه بوده اند.

فرضیه دوم: به نظر می رسد میان استفاده از تلفن همراه و تغییر مناسبات و تعاملات اجتماعی و خانوادگی رابطه وجود دارد.

۵.۲.۱۵ گرایش به مصرف از دیدگاه پاسخگویان

گویه‌های این شاخص به شرح زیر است:

جدول شماره ۱۵. توزیع فراوانی و نسبی پاسخگویان برحسب میزان اهمیت آنان به استفاده از مدل جدید تلفن‌های همراه

درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	
۱۸.۵	۱۸.۵	۱۸.۲	۷۰	خیلی کم
۳۶.۵	۱۸	۱۷.۷	۶۸	کم
۶۰.۸	۲۴.۳	۲۴	۹۲	تاحدودی
۷۴.۶	۱۳.۸	۱۳.۵	۵۲	زیاد
۱۰۰	۲۵.۴	۲۵	۹۶	خیلی زیاد
	۱۰۰	۹۸.۴	۳۷۸	جمع
		۱.۶	۶	بدون پاسخ
		۱۰۰	۳۸۴	جمع

بهاره نصیری و آمنه بختیاری ۱۵۳

در این مطالعه از پاسخگویان در مورد گویه " اهمیت به استفاده از مدل جدید تلفن های همراه " پرسش به عمل آمد و ۱۸.۵ درصد از آنان خیلی کم، ۱۸ درصد کم، ۲۴.۳ درصد تاحدودی، ۱۳.۸ درصد زیاد و ۲۵.۴ درصد خیلی زیاد این گویه بوده اند.

جدول شماره ۱۶. توزیع فراوانی و نسبی پاسخگویان بر حسب میزان استفاده از انواع خطوط تلفن همراه

مولفه‌ها	تعداد	درصد
ثابت	۹۸	۲۵.۵
اعتباری	۱۳۰	۳۳.۸
هر دو	۱۵۶	۴۰.۶
جمع کل	۳۸۴	۱۰۰

با توجه به اطلاعات جدول فوق ۲۵.۵ درصد از پاسخگویان از خط ثابت و ۳۳.۸ از خط اعتباری استفاده می کنند و ۴۰.۶ درصد هم از خط ثابت و هم از خط اعتباری استفاده می کنند.

جدول شماره ۱۷. توزیع فراوانی و نسبی پاسخگویان بر حسب زمان تعویض تلفن همراه

مولفه‌ها	تعداد	درصد
کمتر از یکسال	۳۵	۹.۱
بین ۱ تا ۲ سال	۹۰	۲۳.۴
بین ۲ تا ۴ سال	۸۹	۲۳.۱
بین ۴ تا ۶ سال	۸۷	۲۲.۶
بالای ۶ سال	۸۳	۲۱.۶
جمع کل	۳۸۴	۱۰۰

در مورد تعویض دستگاه موبایل هر چند مدت یکبار، پاسخگویان با کمتر از یکسال ۹.۱ درصد، بین ۱ تا ۲ سال ۲۳.۴ درصد، بین ۲ تا ۴ سال ۲۳.۱ درصد، بین ۴ تا ۶ سال ۲۲.۶ درصد و بالای ۶ سال ۲۱.۶ درصد بوده اند.

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و مصرف‌گرایی در خانواده‌ها رابطه وجود دارد.

۱۶. نتیجه‌گیری

براساس نتایج جدول، ۵۳.۴ درصد از پاسخگویان زن و ۴۶.۶ درصد مرد بوده‌اند. هم‌چنین نتایج نشان داد، ۴۱.۱ درصد از پاسخگویان مجرد، ۵۴.۷ درصد متأهل و مابقی (۴.۲ درصد) مطلقه بوده‌اند. به علاوه نتایج نشان داده است، ۴۳ میانگین سنی این افراد معادل ۳۳.۴ سال با انحراف معیار ۱۱.۰۳ سال و حداقل ۲۰ سال و حداکثر ۶۰ سال بوده است. طبق نتایج جدول، ۵۶.۸ درصد از پاسخگویان شاغل و ۴۲.۲ درصد غیرشاغل و مابقی (۱ درصد) بازنشسته بوده‌اند. به علاوه نتایج نشان داد، از مجموع افراد شاغل، ۷۳.۴ درصد دارای شغل تمام وقت و ۲۶.۶ درصد از آنان دارای شغل نیمه وقت بوده‌اند. هم‌چنین با توجه عنوان تحقیق که آسیب‌شناسی کارکرد تلفن همراه است، ۳ فرضیه تدوین گردید:

۱- نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و تغییر مناسبات و تعاملات اجتماعی و خانوادگی رابطه وجود دارد.

۲- به نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و اعتیاد به آن رابطه وجود دارد.

۳- به نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و مصرف‌گرایی در خانواده‌ها رابطه وجود دارد.

به منظور بررسی فرضیات فوق ۵ مولفه انتشار سریع اخبار و اطلاعات، انجام بازیها، اعتیاد افراد به تلفن همراه، مناسبات خانوادگی و گرایش به مصرف برای بررسی آن در نظر گرفته شد که بر مبنای آن‌ها، سوالات پرسشنامه تدوین و اطلاعات مستخرج و نتایج زیر حاصل گردید.

در ارتباط با فرضیه اول: نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و تغییر مناسبات و تعاملات اجتماعی و خانوادگی رابطه وجود دارد، براساس داده‌های جداول ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶ بدست آمده است.

در ارتباط با فرضیه دوم: به نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و اعتیاد به آن رابطه وجود دارد، براساس داده‌های جداول که در سوال‌های ۷، ۸، ۹، ۱۰ بدست آمده است.

در ارتباط با فرضیه سوم: به نظر می‌رسد میان استفاده از تلفن همراه و مصرف‌گرایی در خانواده‌ها رابطه وجود دارد. براساس داده‌های که در سوال‌های ۱۵، ۱۶، ۱۷ بدست آمده است.

گسترش ابزارهای دیجیتال یعنی رایانه، اینترنت، تلفن و به خصوص تلفن‌های همراه و ابزارهای دیجیتال خانگی بر نهادهای اصلی جامعه ایران یعنی فرهنگ، سیاست، خویشاوندی، روابط اجتماعی افراد و آموزش تاثیر گذاشته‌اند و فرایند دیجیتالی شدن در حال شکل دادن فرهنگی متناسب با فن‌آوری‌های نوین است. ابزارهای دیجیتال می‌توانند به تقویت فردگرایی، ارزش‌های دموکراتیک، مشارکت بیشتر مردم در عرصه‌های عمومی، تقویت و بسط آزادی‌های اجتماعی، گسترش مصرف و ارزش‌های سرمایه‌دارانه، تقویت نهادهای مدنی، کاهش نابرابری‌ها و تبعیض‌های قومی، جنسیتی، مذهبی و نژادی، تقویت ارزش‌های چندفرهنگی شدن مانند بسط روحیه تسامح و تساهل، گسترش گفتگو و امثال این ارزش‌ها پردازند. اما در عین حال، ابزارهای دیجیتال می‌توانند تا حدودی در خدمت ارزش‌ها و ساختارهای غیردموکراتیک، اقتدارگرایانه، محافظه‌کارانه و سنت‌گرایانه نیز قرار گیرند. نکته مهم در این زمینه آن است که ماهیت و ساختار فرهنگی و فنی ابزارها و رسانه‌های دیجیتال به گونه‌ای است که با ارزش‌های دسته‌نخست سازگاری بیشتری دارند. از این رو کاربرد این ابزارها در ساختارهای غیردموکراتیک، اقتدارگرایانه، محافظه‌کارانه و سنت‌گرایانه اگرچه امکان‌پذیر است اما در درازمدت این ساختارها را دستخوش تغییر و چالش می‌کند.

همانطور که بروز و ظهور هر فناوری و پدیده‌های جدید امید و رفاه و آسایش و سرعت عمل و دسترسی به اطلاعات را برای انسان امروز به ارمغان آورده است. اما موجی از هراس را نیز فراروی بشر پدیدار کرده است. یکی از این موارد آسیب‌هایی است که در سازمان‌های رسانه‌ای شکل می‌گیرد و سوار بر امواج به ما می‌رسد که با عنوان "آسیب‌های نوپدید" یا "نوظهور" از آنها یاد میشود. از این پدیده‌های مهم که انقلابی در کمیت و کیفیت ارتباط‌های انسانی بوجود آورد "موبایل" یا "تلفن همراه" است.

این فن‌آوری بر زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها تاثیر گذار است. ولی آنچه مهم است و اصولاً کارشناسان از آن غافلند آن دسته از تاثیراتی است که غیرقابل پیش‌بینی، پنهان و منفی هستند و لازم است تا به این بخش توجه بیشتری شود. چه بسا که اثر فن‌آوری پدیده‌ای نو مانند تلفن همراه در جوامع در حال توسعه بیشتر از جوامع صنعتی

است. زیرا برخلاف جهان صنعتی که وسایل جدید ارتباط جمعی خود را پدید آورده و در بطن جامعه خود شاهد بسط آرام و مداوم آنها بوده است، جهان سوم در برابر هجوم این وسایل از خارج، آن هم یک باره و در برهه ای کوتاه از زمان قرار دارد. حضور سریع و گسترده وسیله ای مانند تلفن همراه در کشور بزرگی مانند ایران با فرهنگی متنوع و زیستن سه نسل سنتی، صنعتی و دیجیتال در کنار هم باعث تغییرات متعددی در ابعاد مختلف و در بین نسل های سه گانه شده است. از سوی دیگر، نقش تلفن همراه در فراغت و فرهنگ مصرفی در حال گسترش، به خصوص در میان نسل های جوان تر، قابل ردیابی است. به طوری که با ظهور و گسترش سریع تلفن همراه به عنوان یکی از فناوری های نوین و همچنین کالای مصرفی در جامعه و تاثیرگذاری در حوزه های گوناگون اجتماعی، پرسش های زیادی درباره آثار آن در گستره زندگی فردی و اجتماعی کاربران به وجود آمده است.

۱۷. پیشنهادهایی برای پژوهش های آتی

- موضوع این تحقیق در سایر مناطق جنوبی، شمالی و غربی و شرقی شهر تهران انجام شود و سپس نتایج مورد مقایسه قرار گیرد.
- انجام این مطالعه در سایر شهرها به ویژه شهرهای سنتی، نیمه سنتی صورت گیرد و نتایج آن با شهر تهران مورد مقایسه قرار گیرد.
- تهیه و استاندارد کردن پرسشنامه هایی در زمینه کارکردها و آسیب های تلفن همراه.
- بررسی دیدگاه خبرگان در مورد کارکردها و آسیب های تلفن همراه و مقایسه آن با دیدگاه مردم در این خصوص.

کتابنامه

- ذکایی، محمد سعید و ولی زاده، وحید. (۱۳۸۸)، فرهنگ جوانان و تلفن همراه، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، پاییز ۱۳۸۸، دوره ۲، شماره ۳ (پیاپی ۷).
- سگالن، مارتین. (۱۳۷۵)، جامعه شناسی تاریخی خانواده، ترجمه حمید الیاسی، تهران: نشر مرکز، ص ۹.
- فاضلی، نعمت ا... (۱۳۹۳)، تجربه تجدد: رویکردی انسان شناختی به امروزی شدن فرهنگ ایران، ناشر: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

کازنو، ژان. (۱۳۸۴)، قدرت تلویزیون، ترجمه علی اسدی، تهران، انتشارات امیرکبیر، ص ۱۸۴.
گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۴)، جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی، چاپ پانزدهم، ص ۵۹۵.

لاودن، کنت، سی. "فن آوری اطلاعات" ترجمه حمید محسنی، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۰.
معمد نژاد، کاظم. (۱۳۸۳)، جامعه شناسی ارتباطات، تهران، انتشارات اطلاعات، چاپ سوم، ص ۱۲.
معیدفر، سعید و گنجی، احمد. (۱۳۸۷)، "تحلیلی بر کاربردهای تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه شهر تهران"، در مجله جهانی رسانه.
مک کی، متیو. (۲۰۰۷)، مهارت های زناشویی، ترجمه گذرآبادی، محمد (۱۳۸۷)، تهران، انتشارات رسا.
منتظر قائم، مهدی و زهره فغانی، (۱۳۷۸)، نسل های رسانه ای: انقلاب ارتباطات و تحول نسلی؛ مروری بر ویژگی های نسل های M, X, Y، تهران، خردنامه همشهری، شماره ۲۸
میراسماعیلی، بی بی سادات و ملکی، فائزه سادات. (۱۳۹۲)، بررسی اسناد یونسکو در رابطه با جامعه اطلاعاتی و آزادی اطلاعات، فصلنامه علمی و پژوهشی مطالعات رسانه ای، زمستان ۱۳۹۲، سال هشتم، شماره ۲۳.

Kawasaki, N., Tanei, S., Ogata, F., Burapadaja, S., Loetkham, C. and Nakamura, T., et al. (2006). Survey on cellular phone usage on students in Thailand. *Journal of Physiological Anthropology*, 25, 377-382